

ŠTA JE FILOZOFIJA I KO SU TI LJUDI FILOZOFI ?

Pitaš: Ko su ti ljudi filozofi? Šta je konačno filozofija? Kažes da ne znaš. Ali, koliko puta su i tebi roditelji rekli, još kao osnovcu, da si ti "veliki filozof", nešto kasnije u tinejdzerskoj dobi da ti "stalno nešto filozofiraš", da bi ti sa prvom zrelošću donosila sud o nekoj osobi, sa kojom se ne slažeš, govoreći "da sa njenom filozofijom nešto nije u redu", ili čak da je njena filozofija "malo pomerena".

A kažes da ne znaš šta je filozofija?

I pored toga što kao i svi drugi još od rane dobi postavljamo pitanja - Zašto sam ja ja, a ne neko drugi? Šta je početak svemu? Ili, kasnije kada smo već u skoro zreloj dobi opterećeni trkom za ovim i onim, kad nam je prekipelo rekli: "ma šta će meni sve to?". Ili, kada nas strašno rastuži smrt bliske osobe, ili kada nas zadesi neko zlo, ni krive ni dužne, mi se pitamo za sudbinu mora li biti baš tako surova? A u teškim trenucima se pitamo kakvog udela imam u tom preduzeću što se zove svet? Je li me ko pitao želim li da se rodim? Ili, šta je sa pravdom, istinom, logikom stvari,...

Sva ova i "more" drugih pitanja koja sebi postavljamo su upravo filozofska pitanja par excellence.

Naravno, svi smo rođeni filozofi, znali mi to ili ne, jer smo uvek vođeni odredjenom filozofijom kao pretpostavkom svog ponašanja, i odnosa prema stvarima što često, kako bi rekao Poper, ima pogubne posledice po nas, jer se ne pitamo upravo za filozofiju, rezon, smisao kojim smo vođeni. Razlika između nas i filozofa je u tome što postoje različiti nivoi filozofiranja o odredjenim temama, a postoji i čitav niz tema o kojima smo skloni da "filozofiramo", ali su one u stvari nebitne, iako nam se mogu učiniti veoma bitnim. To bi bile samo neke od razlika, ali da se može "naučiti filozofirati" na pravi način je neosporno. To zavisi i od nas ali i od same filozofije, jer filozofija je ono što nam se naprosto ili dogodi ili ne dogodi, baš kao što je slučaj sa nekim drugim formama ljubavi koje su nam "opipljivije", naizgled.

Ali ipak šta je u stvari filozofija? Moj odgovor je: ne znam. Molim za strpljenje, doći će i taj trenutak da će to biti i razumljivo. Stoga predlažem da krenemo na put, iz naše epohe kibernije ili post post-moderne, u drevnu prošlost, da vidimo kako su na ova pitanja odgovarali prvi mudraci, sofosi. Pokušajmo na trenutak svojom uobraziljom i radoznalošću, još uvek sačuvanim, a prikrivenim instinktom lovca, da se istrgnemo formatiranom umu, čije je strašno sredstvo upravo ovaj ekran, i da sebi dočaramo atmosferu u kojoj je vođen dijalog između Pitagore (580-500 pre n.e.) i Leonta, tiranina grada Flijunta na Peloponezu, a o čemu nalazimo svedočenje, šest vekova kasnije, u Ciceronovoj (106-43 pre n.e.) šestoj knjizi "rasprava u Tusculu". Jer, tu je reč, o prvoj zabeleženoj upotrebi reči filozof i filozofija.

Elem, na tiraninovo pitanje, pri audijenciji gostiju, koja je tvoja veština (tehne, u smislu mudrosti za uspešnim obavljanjem neke delatnosti na primer vajarske, trgovačke, mornarske, i sl.)

Pitagora je odgovorio da on ne raspolaže nikakvom veštinom, nikakvim umećem, već da je on- filozof. Leont, začudjen čuvsu novu reč ga zatim upita: 'Ko su ti filozofi, po čemu se ne razlikuju od drugih ljudi?' Da bi odgovorio tiraninu Pitagora će se poslužiti jednom metaforičkom pričom, u kojoj poredi naš obični život sa velikim skupovima, saborima, kao što su to Panhelenske Olimpijske igre. Naš život je sličan Olimpijadi, kaže Pitagora, tamo jedni dolaze zbog slave takmičeći se za Lovorov venac; drugi dolaze da nešto prodaju ili kupe težeći dobitku; dok treći, najplemenitiji od svih, dolaze tu da bi videli i pomno posmatrali šta se tu radi, i kako se radi. Ovi treći, kao retki pojedinci koji ne mare ni za slavu ni za novac već samo teže pomnom ispitivanju prirode stvari, nazivaju se poštovaocima mudrosti tj. filozofima. I kao što je na Olimpijadi najbolje posmatrati i

ništa ne uzimati za sebe, tako je i u životu od svih zanimanja najbolje posmatranje i saznanje istine o prirodi stvari, zaključio je Pitagora.

Ali, radoznali tiranin se nije "predavao" pa je postavio Pitagori novo pitanje: "A jesi li ti mudar?"

Pitagora je odgovorio: "Samo je Bog mudar, a filozof je onaj koji teži mudrosti".

Platon (428-347 pre n.e.) je u osnovi prihvatio ovo stanovište o filozofu, kao većitom putniku koji je na sredini puta između neukosti i mudrosti kojoj teži, da bi ono, preko njegovog učenika Aristotela (384-322 pne) ostalo aktuelno sve do danas. Ali, kako nam Platon opisuje tog putnika?

Ne mogu a da ne podsetim na čuveno mesto o tome, u njegovom Simposionu (Gozbi), na šestu besedu, u slavu Boga Erotu, proizašlu iz dijaloga njegovog učitelja Sokrata (469-399 pre n.e.) i veštice Diotime iz Arkadije, zemlje proroka i vračeva.

U ovom dijalogu, Platon označava filozofiju kao ljubav prema mudrosti, personifikujući je kao ljubav prema istini, dobrom i lepom, a kroz lik demona Erotu, o kome je Diotima iznela punu istinu. Evo tog mesta:

"Kad se, naime, rodila Afrodita, gostili su se bogovi, među ostalima i Por, sin Metidin. A kad su ručali, stiže da što naprosi, jer je bila gozba, i Penija, koja je bila na vratima. Pošto se napio nektara - jer je onda još nije bilo vina - udje Por u baštu Divovu i onako pijan zaspi. A Peniji pade misao na pamet da zbog svoga siromaštva zatrdni s Porom, pa legne pored njega i začne Erotu. Zato je Erot postao pratilac Afroditin i njen sluga, jer je začet na dan njezina rođenja, i, u isi mah, voli lepotu, jer je i Afrodita lepa. Sin Pora i Penije, Erot, ima ovakvu sudbinu. Pre svega, on je vazda siromah, i daleko je od toga da bude i nežan i lep, kao što gomila misli, već je tvrd i suv, bez obuće, i bez kuće; uvek leži na goloj zemlji i bez pokrivača, spava pred vratima i kraj puteva pod vedrim nebom, i u tome ima prirodu materinu, jer je vazda drugar potrebe. S druge strane, kao otac njegov, zaseda onima koji su lepi i onima koji su dobri, hrabar je i drzak, iskusan lovac koji stalno snuje neke zamke, i željan razboritosti i dovitljiv, prijatelj mudrosti kroz celi svoj život, iskusan gatar, i bajalo, i sofist. I nije se rodio ni kao besmrtni ni smrtni, nego istoga dana čas cveta i živi, kad je u dobru, čas umire, ali ponovo oživi po prirodi očevoj. A što steče vazda razteče, tako da Erot nije nikada ni siromašan ni bogat, a u sredini je između mudrosti i neznanja. Ta stvar, naime, stoji ovako: niko od bogova ne traži mudrosti i ne žudi da mudar postane jer to već jeste; a opet ni prosti ne traže mudrosti i ne žude mudri da postanu. A baš to je teškoća neznanja što se ono samo sebi čini dovoljnim, mada nije lepo i dobro, a ni razborito.

Sokrat : Koji su to Diotimo, koji traže mudrost, ako nisu ni mudraci ni neznalice?

Diotima: To je već i detetu jasno da su to samo oni koji stoje u sredini između ta dva soja ljudi; a njima pripada i Erot. Jer, odista, mudrost spada u one stvari koje su najlepše, a Erot je ljubav za lepotom, te je otuda nužno da Erot traži mudrost, a kako on traži mudrost nužno je da se nahodi u sredini između mudraca i neznalice. "

Prema tome, da se i mi našalimo: šta je zajedničko bogovima i neukima u ovoj prici? Odgovor glasi: ni jedni ni drugi nemaju potrebe za filozofijom; bogovi, jer znaju istinu, a neuki nemaju potrebe za filozofijom jer misle da znaju istinu. Ali, postoje i oni treći, - filozofi, ljudi koji imaju potrebu za mudrošću jer je ona sama po sebi, kako je pokazao Platon, lepa pri čemu se na tom putu menjaju i putnik i put.

A šta je filozofija, ja ne znam. Nekom drugom prilikom i ako ima zanimanja za to.

Prof. Branko Stamenović